

Kenelle suomi kuuluu?¹

Kymmenisen vuotta sitten eräs entinen opiskelijani pysäytti minut Fabianinkadun ja Yliopistokadun kulmassa, kertoi kokemuksistaan suomalaisessa työelämässä ja kysyi: ”Miksi te ette tutki kielellistä suvaitsevaisuutta?” Tuo kysymys yllätti. Suvaitsevaisuus tai suvaitsemattomuus eivät juuri ole kielentutkimuksessa käytettyjä käsitteitä. Suvaitsemisesta puhuminen on myös ongelmallista: tämä arkijärjen mukaan hyvää tarkoittava käsite implikoi epäsymmetrisen suhteen suvaitсияn ja suvaittavan henkilön, ihmisryhmän tai asiointilan välille. Suvaitseminen tai suvaitsematta oleminen on käytännössä mahdollista vain sille, jolla on valtaa suhteessa siihen ilmiöön tai ihmisryhmään, jonka suvaitsemisesta on kysymys.

Tuo äsken mainitsemani kielellistä suvaitsevaisuutta pohtinut henkilö on oppinut suomen kielen aikuisena. Hän on suomen kielen ja kulttuurin maisteri ja suorittanut tutkintonsa suomeksi. Valmistumisensa jälkeen hän oli keskusteluhetkellä ehtinyt olla jo useammanlaisissa korkeakoulututkimusta vaativissa töissä, muun muassa valtionhallinnossa. Hänellä on erinomainen suomen kielen taito.

Tästä huolimatta hän oli sitä mieltä, että hänen käyttämäänsä kieleen, puhuttuna tai kirjoitettuna, kiinnitetään liian usein huomiota sisällön kustannuksella. Hän koki myös, että hänen ammattitaitoaan tai asiantuntemustaan ei ole aina otettu vakavasti, kun huomio on kiinnitetty siihen, että hän on ulkomaalainen

eikä puhu suomea ensikielenään. Samalla hän ymmärsi toki senkin, että jo hänen niimensä ja ulkokuotonsa herättää oletuksia hänen ”ulkomaalaisuudestaan” – ennen kuin hän on ehtinyt avata suutaan tai näyttää ensimmäistään PowerPoint-diaansa. Toisen näköisen tai toisen värisen ihmisen asiantuntijuuden ohittamiseen voi käyttää tekosyynä vierasta korostusta tai erikoisia kielellisiä valintoja, silloinkin kun ei oikeastaan voi puhua kielitaidon puutteista.

Kuvaamani keskustelun innoittamana aloin tutkia monikielisiä julkishallinnon ammattilaisia pääkaupunkiseudulla. Haastattelin tusinaa suomalaisen korkeakoulututkimuksen suorittanutta, suomen kielen aikuisena oppinutta valtion- tai kunnallishallinnossa työskentelevää asiantuntijaa ja muutamaa tällaisten henkilöiden kantasuomalaista esihenkilöä. Haastattelujen aiheita olivat suomen kielen oppimispolut (kielielämäkerrat) ja kielellinen sosiaalistuminen julkishallinnon työpaikalla, virkakielen normien ja tekstikäytänteiden hallinta sekä monikielisyys työyhteisön ressurssina. (Kalliokoski 2017a, 2017b, 2019.)

Esimerkki 1 tarjoaa yhden näköalan siihen ilmiöön, jota entinen opiskelijani kutsui kielelliseksi suvaitsevaisuudeksi:

- (1) mut, (1.4) suomi kielenä?
 (0.6) on sit sen verran pieni?
 (0.8) sitä puhuu niin vähän,
 (0.6) ihmisiä maailmassa et,
 (0.6) et et? (0.8) suomelle
 niinku monelle muulle siis,
 (1.0) kymmenille kielille,
 pienemmille kiel- kielille on
 käyny [– –] ku se on pieni,
 kieli? (0.8) niin, (0.8) sitä sit,

1. Teksti perustuu professori Jyrki Kalliokosken jäähyväisluentoonsa Helsingin yliopistossa 12.4.2024.

(2.o) paljon enemmän niinku, vartioidaan tavallaan tai ja? pystytään, tarkem- (1.o) niinku, takertumaan siihen et miten sitä puhutaan, (1.2) näi, (o.8) et, ei o sellasta vapaata niiku englannista, englannin kielestä et sitä puhutaan sadalla, (1.o) eri tavalla²

Haastattelun puheessa suomen kieli esitetään – kuten myös usein suomen ensikielenään oppineen valtaväestönkin puheessa – vartioinnin kohteena, omaisuutena, jota tulee varjella ja jonka käyttötapoja säädellään. Syynä tälle ”vartioinnille” haastateltavani pitää suomen kielen pienuutta suhteessa niin kutsuttuihin maailmankieliin.

Kieli vartioitavana omaisuutena edellyttää omistajaa. Keskustelu kielen omistajuudesta käynnistyi soveltavan kielentutkimuksen piirissä 1990-luvun alussa, kun Henry Widdowson pohti ”syntyperäisten” ja ei-natiivien englanninopettajien auktoriteettia ja omistajuutta Englantiin (ks. esim. Widdowson 1994; Higgins 2003; Llorca 2004). 2000-luvulle tultaessa tämä omistajuudesta keskustelu on sitten jatkunut keskusteluna englannista *lingua francana*.

Mitä ajatus suomen kielen vartioinnista kertoo suomea uutena kielenä oppineiden ja sitä opiskelevien asemasta kielenkäyttäjänä? Kenelle suomi kuuluu? Mihin piirtyy niin kutsuttujen äidinkielisten ja suomen uutena kielenä oppineiden raja vai piirtyykö minnekään? Näitä aiheita pohdin tuon aikoinaan keräämäni haastatteluaineiston pohjalta erityisesti koulutettujen, suomen aikuisena oppineiden ja suomalaisessa työelämässä toimivien näkökulmasta.

Luentoni sisällön voi tiivistää seuraavien teemojen avulla: kieli-ideologiat,

2. Esimerkkien litteraatio on karkeistettu, kuitenkin niin, että haastateltavien vuorovaikutuspuheen olennaiset piirteet on merkitty näkyviin.

normit ja suvaitsevaisuus; kielenoppiminen ja kuvitellun yhteisön jäsenyys; kielitaito ja kielellinen asiantuntijuus sekä kielen omistajuuden rajat.

1 Kieli-ideologiat, kiel(t)en rajat ja suvaitsevaisuus

Suomen yleiskieli on 1800-luvun romantiikan ja kansallisuusaatteen tuote (ks. esim. Paunonen 1996; Nordlund 2004, 2018). Tämän rakennelman pönkittäminen ja sen koetun haurauden varjeleminen on kohta kahdensadan vuoden ajan jatkunut kansallinen projekti, jossa me kaikki olemme olleet mukana.

Tässä projektissa keskeistä on ollut kielen normeista huolehtiminen. Normien taustalla on kieli-ideologioiden kimppe, jossa osin keskenään ristiriitaisetkin ideologiat ovat saaneet painoa vaihtelevasti. Kieli-ideologiatutkimuksissa onkin todettu, että samaan aikaan yhteisössä voi olla vallalla useita, myös keskenään riidoin olevia kieli-ideologioita. (Ks. esim. Kroskrity 2004; Mäntynen, Halonen, Pietikäinen & Solin 2012; Kalliokoski & Mäntynen 2022.)

Suomen yleiskielen rakennustyössä ja huollossa on totuttu korostamaan selkeyttä ja yksiselitteisyyttä, ymmärrettävyyttä. Bauman ja Briggs (2003) ovat jäljittäneet nämä kieli-ideologiset ihanteet rationalismin filosofiaan ja Euroopan suurvaltojen hallinnon keskittämisyrittämyksiin 1500–1600-luvuilta lähtien. Suomessa selkeyden ja ymmärrettävyyden vaatimusta on, kiinnostavaa kyllä, perusteltu kansalaisten näkökulmasta, kielellisen demokratian toteutumisella (ks. esim. Hiidenmaa 2003; Voutilainen 2016).

Samalla selkeys- ja ymmärrettävyydiskurssissa on sivuutettu melko huolettomasti ihmiskielen kuuluva variaatio ja kielen monitulkintaisuuden ja monifunktioisuuden potentiaali.

Toisaalta romantiikan hengessä pyrittiin 1800-luvulta lähtien rakentamaan suo-

men yleiskieltä eri murteiden aineksista. Kansallisen yhtenäisyyden nimissä soviteltiin yhteen murteiden ja murrealueiden eroja: variaatio tunnustettiin mutta samalla sitä pyrittiin tasoittamaan ja tekemään kompromisseja. Tuloksena on ollut jatkuvaa keskustelua tai kiistaa ja huolta siitä, kenen suomi on oikeaa ja kenen ei.

Variaation hyväksyntä pysähtyi suurin piirtein Suomen suuriruhtinaskunnan ja myöhemmin tasavallan rajoille sekä Länsi- ja Etelä-Suomen rannikkojen tuntumassa suomen ja ruotsin murteiden puhuma-alueiden niin kutsutuille kielirajoille. Kansallista yhtenäisyyttä rakennettiin torjumalla vierasta vaikutusta puristisen kieli-ideologian pohjalta (Pauonen 1996; Rintala 1998; Mäntynen 2012; Nordlund 2018). Niin kuin tiedämme, pitkään varottiin erityisesti ruotsin vaikutusta rakenteilla olevaan suomen yleiskieleen. Ruotsinkielisten suomalaisten kirjoittamien suomenkielisten tekstien ja heidän puheensa objektin, subjektin ja predikatiivin sijavalintoihin on jaksettu innokkaasti paneutua vuosikymmenten ajan. Puristisen kieli-ideologian voimalla olemme 1900-luvun lopulla tottuneet torjumaan myös englannin kielen rakenteita ja lainasanoja toistemme teksteistä ja jopa puheesta. On ollut tärkeää osoittaa, mikä on suomea ja mikä ei.

Suomen suuriruhtinaskunta oli monikielisempi kuin Suomi 1980-luvulla. Itsenäistymisen alkuvuosien jälkeiset vuosikymmenet elettiin yksikielistä aikaa, kielitaistelun jälkeen kumpikin kotimainen kieli omassa kolossaan. Muille maamme kielille jäi tässä historiassa statistin osa.

1990-luvun alusta lähtien Suomeen on muuttanut enemmän ihmisiä eri puolilta maailmaa, ja Suomessa puhuttavien kielten määrä on moninkertaistunut. On syntynyt uusia tapoja käyttää suomea.

Tähän moninaisuuteen ja siitä seuraneeseen variaatioon ei suomenkielinen valtaväestö ole vielä tottunut. Suomalaisen kärsivällisyys – tai kielellinen suvait-

sevaisuus – ei tunnu riittävän toisenlaisen suomen ymmärtämiseen. Puuttuuko meiltä halu vaiko kyky ymmärtää?

Kielitaidottomuudestaan tässä lopulta on kysymys, mutta kenen? On absurdia moittia monia kieliä osaavaa ihmistä kielitaidon puutteesta, jos hän ei osaa ”sujuvasti” tai ”täydellisesti” suomea – tai nykysuomalaisten valtaenemmistön ainoata toista kieltä englantia. Kyvyttömyys kommunikoida suomea puhuvan maahanmuuttotautaisen henkilön kanssa selittyy meidän, omassa yksikielisessä arjessamme varttuneiden kantasuomalaisten kielitaidottomuudesta. Tämä kielitaidottomuus on harjaantumattomuutta ymmärtää toisenlaista suomen kieltä ja toimia monikielisessä ympäristössä.

Kun havaitsemme, ettei suomi ole puhekumppanin ensikieli, kovin tavanomainen ratkaisu on vaihtaa kieli englanniksi, usein kysymättä, mitä mieltä asianomainen itse on. Englantiin vaihtamista perustellaan kohteliaisuudella ja esimerkiksi inklusion edistämiseksi työyhteisössä. Mitä inklusioon tulee, juuri tuo hyvää tarkoittava kielen vaihtaminen on mitä tehokkain keino rajoittaa pääsyä osalliseksi meidän suomea puhuvien yhteisöön, suomenkieliseen tilaamme. Näennäinen kohteliaisuus on pikeminkin verhottua laiskuutta – tai syrjintää. Sen sijaan, että tukisimme uutta suomenpuhujaa, toimimme niin kuin itse koemme helpommaksi tavaksi toimia ja samalla suljemme hänet suomenkielisten keskustelujen – ja suomeksi toimivan Suomen ulkopuolelle.

En tarkoita, etteikö englantia usein ole perusteltu ja kätevä kielivalinta. Se on yksi suomalaisen yhteiskunnan kielistä ja tarpeellinen resurssi eri yhteyksissä. Myös useamman kielen samanaikainen käyttö on monessa tilanteessa hyvä vaihtoehto. Mutta englannin yksinomainen käyttö – ja siis yksikielisyyteen kannustaminen – ei ole kestävä ratkaisu monikielisen yhteisön vuorovaikutuksessa.

2 Kielenoppiminen ja kuvitellun yhteisön jäsenyys

Kieltä opiskeleva ja oppiva ei ole vain kielenoppija, vaan kokonainen ihminen, jonka ominaisuuksista ja taidoista vain osa koskee kieltä. Uuden kielen oppiminen voidaan nähdä keinona päästä jäseneksi tuon kielen käyttäjien yhteisöön. Aikuisten kielenoppimista ja identiteettiä tutkinut Bonnie Norton (2013) käyttää tässä yhteydessä historioitsija Benedict Andersonin (2007 [1983]) tunnettua käsitettä *kuviteltu yhteisö*.

Kielenoppimisen kontekstissa kuviteltu yhteisö on kielenoppijan mielikuva kielen puhujien yhteisöstä ja tuohon yhteisöön liittyvistä arvoista ja sosiaalisesta asemasta. Kuvitellun yhteisön jäsenyyden tavoittelu selittää Nortonin mukaan sen, miksi aikuinen maahanmuuttaja haluaa panostaa valtaväestön kielen oppimiseen. Norton käyttää tästä panostuksesta taloustieteen termiä *sijoittaminen* tai *sijoitus* (Norton 2013). Hän korostaa, että kyse ei ole esimerkiksi vain kielitaidon arvosta työllistymisen helpottajana tai kansalaisuuden saannin mahdollistajana. Toki niistäkin, mutta pelissä on aikuisen ihmisen koko elämä: henkilöhistoria, työ- ja koulutushistoria sekä tulevaisuus uudessa yhteiskunnassa – hänen identiteettinsä työyhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä.

2000-luvun alusta lähtien toisen kielen oppimista käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa toistuu *toimijuuden* käsite (ks. esim. Ahearn 2001; van Lier 2000, 2008; Miller 2014). Kielenoppijan ymmärtäminen kokonaisuutena ihmisenä tietoineen, taitoineen ja kokemuksiineen on ohjannut tutkijoita näkemään uutta kieltä oppivan ihmisen omaan elämäänsä vaikuttamaan pyrkivänä toimijana, ei vain pedagogisten ja yhteiskuntaan integroivien toimenpiteiden kohteena. Se, miten hyvin kykenee ottamaan ja haluaa ottaa uuden kielen oppimisen omiin käsiinsä ja pystyy kantamaan vastuuta kielitaitonsa

kehittymisestä, tietenkin vaihtelee. Tausta, työtehtävät ja työelämän ja arjen verkostot tai niiden puute vaikuttavat. Haastattelemani korkeakoulutettuja hallinnon asiantuntijoita on kannatellut toimijuuteen kielen haltuunotossa ja oman kielitaidon kehittämisessä myös heidän ammattaitonsa ja verraten itsenäinen työ (Kallio-koski 2017b, 2019; vrt. Canagarajah 2017). Monen muun aikuisen maahanmuuttajaryhmän kohdalla asia on toisin.

Nortonin etnografiseen aineistoon perustuvan tutkimuksen kohteena oli joukko aikuisia maahanmuuttotautaisia naisia Kanadassa. Haastatteluista ja kielenoppimispäiväkirjojen merkinnöistä ilmeni, etteivät he aina kokeneet omaa panostustaan tai sijoitustaan kielenoppimiseen kannattavaksi. He olivat tyytymättömiä toisaalta saamansa kielenopetuksen metodeihin tai tavoitteisiin ja toisaalta turhautuneita siihen, ettei heille auennut tilaisuuksia käyttää kieltä. He eivät kokeneet, että heidän kielitaitonsa olisi tuonut heille sosiaalista pääomaa. (Norton 2013.)

Keskeinen havainto Nortonin tutkimuksessa on se, että kielenoppimiseen ei riitä yksilön ponnistelu, vaan tarvitaan mahdollisuuksia uuden kielen käyttöön. Sama havainto toistuu esimerkiksi Suomessa siivoojina työskentelevien maahanmuuttotautaisien kielellistä sosiaalistumista käsittelevässä Strömmerin tutkimuksessa (2017). Paljolti yksin tehtävä siivoustyö ja sen myötä oppimista tukevan kielellisen vuorovaikutuksen puute näkyivät myös Strömmerin tutkimuksessa suomenoppimisen esteinä. Mahdollisuudet käyttää suomea ja yhteisön tuki, silloin kun sitä oli tarjolla, vastaavasti edistivät oppimista.

Viimeisten reilun parinkymmenen vuoden aikana Suomessa on tutkittu runsaasti kielenoppimista vuorovaikutuksessa niin opetustilanteissa kuin luokan ulkopuolella työ- tai opiskeluyhteisössä, harrastuksissa ja muissa arjen kohtaamisissa. Näissä tutkimuksissa toistuu keskustelukumppanien tarjoaman kielellisen tuen

sekä vuorovaikutuksen multimodaalisuuden ja fyysisen ympäristön merkitys (ks. esim. Kurhila 2006; Suni 2008; Strömmer 2017; Kotilainen, Kurhila & Kalliokoski 2019; Lilja & Tapaninen 2019; Lilja, Elola, Jokipohja & Tapaninen toim. 2022; Kotilainen & Lehtimaja 2023.)

3 Kielellinen asiantuntijuus kielen omistajuuden perustana

Täydellisen kielitaidon mittarina on perinteisesti pidetty ”syntyperäisen” tai äidinkielen kielenpuhujan kielitaitoa. Taustalla on kaksi oletusta tai pikemminkin harhaa: yhtäältä se, että kieltä voisi osata ”täydellisesti” ja toisaalta se, että olisi olemassa jokin määriteltävissä oleva syntyperäisen puhujan kielitaito. Jokainen suomen kielen puhuja, kielen ensikielenään tai uutena kielenä oppinut, hallitsee erilaisia varieteetteja ja tekstilajeja, erilaista sanastoa ja rakenteita. Mutta se, miten hyvin yksittäisiä rakenteita, sanoja, varieteetteja tai tekstilajien käytänteitä tuntee, vaihtelee yksilöstä toiseen. Eikä kukaan hallitse koko suomen kieltä. Onkin mahdotonta vetää rajaa ”äidinkielisten” puhujien ja muiden samaa kieltä käyttävien kielitaidon välille. Lisäksi on muistettava se, ehkä monelle nykysuomalaisellekin uusi asia, että kaikilla ei ole vain *yhtä* äidinkieltä.

Miten voisimme kuvata kielitaitoa turvautumatta syntyperäisyyden tai äidinkielen käsitteisiin? Ratkaisua on pohdittu jo vuosikymmenten ajan. Liikkeelle on lähdetty kielenopetuksen ja kielitaidon testauksen tarpeista mutta myös monikielisyistä yksilöistä ja yhteisöistä käsin.

Vaikutusvaltaisessa tämän vuosituohannan alussa laajalti käyttöön otetussa Kielten oppimisen, opetuksen ja arvioinnin eurooppalaisessa viitekehyksessä (Eurooppalainen viitekehys) on luovuttu ”syntyperäisen” puhujan käsitteestä: kielitaidon korkeinta eli C-tasoa ei kuvata syntyperäisen tasoksi vaan taitavan kie-

lenkäyttäjän tasoksi. Korostuu siis taito ja taitavuus, ei syntyperäisyys.

Englantilainen sosiolingvisti Ben Rampton puolestaan lähti 1990-luvulla purkamaan syntyperäisen puhujan käsitettä ja sen sisältöä seuraavasti: yhtäältä on kyse kieltä koskevasta asiantuntijudesta ja toisaalta suhteesta tai yhteydestä opittuun tai opiskeltavaan kieleen. Yhteys voi olla syntymässä saatua, kieleen kasvamisesta lapsuudesta lähtien tai myöhemmällä iällä hankittua, identifioitumista ja sitoutumista jonkin kielen puhujaksi. (Rampton 1995; ks. myös Leung, Harris & Rampton 1997.) Kielellinen asiantuntijuus puolestaan kattaa sen, mitä olemme totuneet testaamaan kielitaitona. Kukaan ei synny kielen asiantuntijaksi. Asiantuntijuus on hankittua ja se on aina suhteellista (Rampton 1995). Sitä voi kartuttaa. Kieltä voi oppia aina lisää. Asiantuntijuutta voi arvioida ja haastaa – aina voi löytyä johonkin tarkoitukseen parempia asiantuntijoita, ja toisaalta useimpiin asioihin ei tarvita parasta asiantuntemusta.

Työelämässä kielellinen asiantuntijuus on sitä, että hallitsee työtehtävissä ja työyhteisön jäsenenä tarvittavat kielelliset käytänteet ja normit. Haastattelemieni julkishallinnon ammattilaisten kielelliseen asiantuntijuuteen kuuluu keskeisenä virkakielen normien ja tekstilajien tuntemus, esimerkiksi käsitys siitä, millainen on hyvä lausunto tai muistio. Tämä asia ei erottele kielitaustaltaan erilaisia työntekijöitä. Kukaan ei valmistu lukioista hallinnon kielen asiantuntijana. Korkeakoulututkintokaan ei takaa esimerkiksi hallinnon asiakirjojen laatimisen tai edes niiden tulkitsemisen taitoja. Nämä tekstitaidot hankitaan työssä, työyhteisön ja esihenkilön tuella – kielitaustasta riippumatta (vrt. Wenger 1998).

Kahdessa seuraavassa esimerkissä haastateltavani puhuvat tekstitaitojen oppimisesta kielitaidon näkökulmasta (2) ja tekstilajien hallinnasta osana hallinnon asiantuntijan ammattitaitoa (3).

- (2) aluksi kun vielä ei ollut kokemusta siitä et minkälaista mun teksti on niin sitä tarkistutin enemmän mutta (o.8) sen verran sen verran on (o.2) ollaan opittu että että tällaisessa (.) päivittäisessä kanssakäymisessä mä en enää tarkistuta mitään että koko organisaatio on oppinut sitten lukemaan (o.2) pikkusen (o.2) erilaista suomee?
- (3) esimerkiks lausunnon kirjottaminen on minust niinku? se on niin, tarkkaan muotoiltu? jo? ennestään, et se, asu, miltä lausunnon tulee näyttää, ja minkälaisia, lausekkeita sen tulee sisältää? ni se oj jo niin tarkkaan säännelty, et jos ei sitä, (1.o) tiedä, jos ei sitä osaa, [- -] jos ei sitä kirjota juuri sillä tavalla ku, halutaan? (o.8) kun on päätetty että ne näyttää nyt tietyn- tietynlaisilta? sen helppolukuisuuden kannalta taas, niinku päätöksentekoprosessin helpottamiseksi ni? ni? (1.8) ni sit sitä ei vaan? (o.8) saa kirjottaa ja? se on se on minust ihan? ymmärrettävää.

Molemmista esimerkeistä näkyy haastateltavien tietoisuus omasta ammattitaidostaan. Tietoisuus siitä, mitä heiltä työssään kielen suhteen vaaditaan, samoin kuin siitä, mitä he työssään kielellä tekevät ja mitä he osaavat, toistuu läpi koko aineistoni (vrt. Canagarajah 2017). Jos mietitään hetki luentoni otsikkoa, voi sanoa, että haastateltavat ovat ottaneet julkishallinnon kielen omakseen, haltuunsa – se kuuluu heille. Tästä asemasta he voivat myös haastaa sen käytänteitä.

Tausta kielenoppijana tuo uudenlaista auktoriteettia työtilanteisiin, joissa pohdi-

taan kielen ymmärrettävyyttä ja selkeän virkakielen – tai selkokielen – kysymyksiä. Haastateltavat kuvailevat julkishallinnon asiantuntijan työssä varsin tarpeellista kielellisen asiantuntijuuden ulottuvuutta, joka heillä itsellään mielestään on, mutta voi monelta kollegalta puuttua:

- (4) no ehkä mä käytän niinku omaa ulkomaalaisuutta hyväksi. sanon että (o.6) tätä mä en ymmärrä tätä ehkä muut ulkomaalaisetkaa ei ymmärrä? (o.8) Enäin mä sanon?ε
- (5) sitä (o.2) otetaan suorastaan apuna (o.2) koska he tarvitsevat (o.2) @vaikeesti saavutettavan (o.4) asukassegmentin@ mielipidettä? (o.2) he eivät saa sitä muuten minä pystyn heille sen antaa, jos he osaavat kantaa sen viestin perille. ja minä kerron heille miten. @minä olen sisäinen konsultti ja mulla on sen tuoma valta@

Suomen kielen itsekin uutena oppineen asiantuntijan perspektiiville on varmasti käyttöä paitsi muissakin töissä, joissa asiakkaina tai yhteistyökumppaneina on kielellisesti heterogeenisiä ryhmiä, myös suomi toisena kielenä -opetuksessa.

Edellisissä esimerkeissä on mahdollista myös kuulla haastateltavien humoristinen ja kenties ironinenkin suhtautuminen kokemusasiantuntijuutensa tuottamaan osaamiseen: esimerkissä 4 haastateltava referoi omaa puhettaan ja esittää referointiosuutta seuraavan jälkijohtoilmauksen hymyillen (litteraatiossa merkintä ε), ja esimerkissä 5 on puolestaan kaksi toisen äänellä esitettyä osuutta (litteraatiossa @), jotka voi tulkita (itse)ironisiksi.

Myös esimerkissä 6 tulee esiin kokemusasiantuntijan näkökulma ammattitaitoon ja työtehtävistä selviytymiseen:

- (6) niinku järjestötyön kokemuksesta on ollu myös hirveesti hyötyä? (o.8) mut semmoseen niinku, (1.o) jopa? semmosen, ei nyt huonon suomen mut niinku, semmosen? juuri? tai vähän aikaa maassa, asuneiden, niinku maahan muuttaneiden, suomen kieltä? ni sen, osaaminen ni siitä on ollu niinku, hyötyä, [- -] et pystyn (o.6) puhumaan suomea sillai hyvin huonostikin?

Esimerkissä 6 aiempien työkokemusten tuottama osaaminen, huono suomen taito, näyttäytyy siis ammatillisena erikoisosaamisena, jota ei suomen ensikielenä oppineilla aina ole. Vaikka haastateltava tässä puhuu huonon suomen *puhumisesta*, tulkitsen itse, että yhtä tärkeää on kyky ja valmius ymmärtää asiakkaiden ja yhteistyökumppanien huonoa suomea.

Niin kuin jo mainitsin, haastateltavani näkevät itsensä ensi sijassa virkakielen ja sen käytänteiden ammattilaisina, eivät toisen kielen käyttäjinä. He myös toistavat puheessaan hyvän virkakielen ihanteiden taustalla olevia rationalistisen kieli-ideologian mukaisia käsityksiä, samoja kuin haastattelemani kantasuomalaiset esihenkilöt (Kalliokoski 2017a, 2017b) – ja samoja kuin haastattelujen aikaan vielä tuore opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisema Hyvän virkakielen toimenpideohjelma (OKM 2014). Samalla he myös tunnistavat ja tuntevat oman alansa kielellisten normien kehittämistarpeet:

- (7) paljo selkeempää (1.8) tekstiä olisi kaikille hyvä. (1.6) lyhyempiä lauseita, selkeitä, (1.8) ei välttämättä [- -] voi olla asiantuntija joka kirjottaa? monimutkasia ja, (o.6) paljon asiaa sisältäviä tekstejä mutta, (o.6) saattaa olla et ratkaisu

on niinku lyhyitä selkeitä, (o.6) hienosti rakennettuja, (o.4) lauseita jotka niinku tuovat sen asian selkeesti esille ja, (o.8) mutta, ei välttämättä monimutkaisesti, (o.6) sitä mä ehkä toivoisin. (o.8) enemmän,

- (8) meidän tarkoitus ei o myöskin niinkun, (1.4) heikentää suomen kielen taidon vaatimukset, ei, (.) tarkoitus on myöskin niinkun ylläpitää sellasta hyvää kielitaitoo, hyvää kielenkäyttöä valtiolla, mutta? (.) mutta tota, (o.6) järkee, tuoda enemmän järkee tähän kokonaisuuteen,

Otan käsittelyyn vielä yhden ilmiön, nimittäin aksentin ja sen suhteen kielen omistajuuteen ja omistajuuden rajoihin.

4 Aksentti ja kielen omistajuus

Vieraaseen tai kuvitellusta normista poikemaan puhutapaan yhdistetään usein aksentin käsite. Kielentutkijan näkökulmasta aksentti ei ole yksiselitteinen eikä puheesta helposti todennettava piirre. Aksenttia ja sen arviointia tutkinut Halonen (2009) toteaa, ettei se ei ole välttämättä paikannettavissa johonkin tiettyyn puheen piirteeseen vaan se on usein pikemminkin piirteiden kimppu. On myös havaittu, ettei oletettua normista poikkeamista aina edes ole, aksentti voi olla kuulijan päässä. Tietynlaiseksi tunnistetulta puhujalta odotetaan tietynlaista stereotyyppistä tapaa puhua, ja jotkin aksentit voidaan kokea miellyttävämmiksi kuin toiset (vrt. Kokkonen 2007; Toivonen 2011; Halonen, Huhta, Ahola, Hirvelä, Neittaanmäki, Ohranen & Ullakonoja 2020; Ullakonoja 2024).

Myös omassa haastatteluaineistossani aksentti nousi esiin. Osa haastateltavista mainitsi kokevansa, että aksenttia koskevat huomautukset kesken vuorovaiku-

tustilanteen saattoivat horjuttaa heidän ammatillista asiantuntemustaan, ainakin hetkellisesti. Mutta aineistosta löytyi myös toisenlainen näkökulma aksenttiin:

- (9) mun aksentista kyllä huomaa, (1.6) olettais in et huomaa, (1.2) ja monelta oon kuullukki et, huomaa et mä en oo, (0.8) suomessa syntyny, (1.8) ja ↑sehän ei o mikään ongelma, et ihmiset huomaa ↓sen, (1.0) mut, ongelma on sillo (1.2) se jos, (2.2) jos se on ↑jollekin ongelma,

Esimerkin 9 haastateltava tiivistää aksenttipuheeseen liittyvän ongelman ytimen: on kyse suomalaisten tottumattomuudesta uudenlaiseen tapaan puhua suomea. Esimerkkiä voi tulkita niinkin, että kun aksentti paljastaa keskustelukumppanin ”ulkomaalaiseksi”, syntyy vuorovaikutustilanteeseen ongelma ”ulkomaalaisuudesta”, ei aksentista. Ja tämä ongelma on siis ”suomalaisen”, ei uudenlaisen suomea toisena kielen puhuvan ongelma.

Ikävä kyllä emme ole tässä tilanteessa yksin. Tukholman yliopiston ruotsi toisena kielenä -alan professori Linus Salö on tutkinut vieraaksi tunnistettua aksenttia sosiolingvistiikan ja (kieli)sosiologian näkökulmasta. Salön artikkelissa (Salö 2022) aiheena on suhtautuminen Ruotsin television uutisankkuriin, jonka aksentti koettiin vieraaksi ja joka aiheutti runsaasti negatiivista katsojapalautetta. Salön mukaan näissä reaktioissa oli kysymys siitä, kuka voi puhua valtakunnallisessa mediassa ja edustaa ”virallisesti” Ruotsin televisiota uutislähetysten äänenä ja kasvoina.

Salö ottaa vertailukohdaksi sähköisen tiedonvälityksen tilanteen vuonna 1938, kun Ruotsin radion ensimmäinen naispuolinen uutistenlukija ja hänen kielenkäyttönsä sai vastaavalla tavalla negatiivista kuulijapalautetta. Tuolloin saatu puhelinpalautte nauhoitettiin ja arkistoitui.

Tuosta aineistosta Salö nostaa esiin ilmeisiä yhtymäkohtia tutkimaansa nykymedian kokuun. Kysymys ei ole siitä, voiko naisen ääni kuulua radiossa 1930-luvulla tai maahanmuuttajataustaiseksi tunnistettava henkilö näkyä ja kuulua televisiossa tällä vuosituhanella. Kyllä voi. Näinhän käy yhä useammin myös nyky-Suomessa, eikä aksenttiin välttämättä reagoida erityisen voimakkaasti. Kysymys on tämän toisenlaisen ruotsin (tai suomen) näkyvyyden ja kuuluvuuden rajoista: missä kontekstissa kieltä kukakin saa käyttää.

1930-luvulla radion uutistenlukijan asemaa pidettiin niin tärkeänä, että naisen uutistenlukijana koettiin tähän tehtävään sopimattomaksi. Samalla tavoin television maahanmuuttotaustainen uutisankkuri aksentteineen koetaan siis sopimattomaksi tällä vuosituhanella.

Salön esiin ottama ilmiö on tunnistettu myös Suomessa: Kuukausi sitten skotlantilainen toimittaja David Mac Dougal kirjoitti *Helsingin Sanomien* artikkelissaan (10.3.2024) suomalaisen median kykenemättömyydestä rekrytoida eritaustaisia (värillisiä) ihmisiä uutistoimituksiin.

Jos kielenkäyttäjän puutteeksi tai viaksi väitetään aksenttia, se tarkoittaa, ettei ole kyse kielitaidon tai kielellisen asiantuntijuuden puutteesta. Salön mukaan tällaisessa aksenttipuheessa ei oikeastaan olekaan kysymys aksentista. Hän huomauttaa, että kielenkäyttöön puuttuminen ja puristiseen kieli-ideologiseen turvautuminen otetaan käyttöön syrjinnän välineenä silloin, kun syrjintä etnisen taustan perusteella ei ole sallittua tai hyväksyttyä. Aksentista puhutaan silloin, kun etnisestä taustasta ei sovi huomautella. (Salö 2022: 62.)

Onneksi valtakunnallisen median uutistoimitusten kaltaiset ”vain suomalaisille” tai ”vain ruotsalaisille” rajatut kielenkäytön tilat ovat koko ajan vähenemässä sitä mukaa, kun käsityksemme kieliemme käyttötavoista ja käyttäjistä monipuolistuu.

5 Lopuksi

Esittämistäni esimerkeistä näkyy, että haastatteleman julkishallinnon asiantuntijat luottavat omaan ammattitaitoonsa ja että tuohon ammattitaitoon kuuluu kielellinen asiantuntijuus, suomen kielen taito, heidän suomensa. Asiantuntijutensa voimalla he ovat ottaneet suomen kielen omakseen työssä ja vaihtelevissa määrin myös muun arkensa kieleksi. Suomen kielen haltuunotto, kielen omistajuus, on ollut mahdollista, koska heillä on ollut tilaisuuksia käyttää opinnoissaan, töissään ja arjen kohtaamisissa suomea ja he voivat luottaa työyhteisöjensä tukeen. Tässä suhteessa he ovat eri asemassa kuin esimerkiksi ne Suomeen viime vuosina saapuneet kansainväliset opiskelijat tai asiantuntijat, jotka työskentelevät tai opiskelevat englanninkielisissä ympäristöissä, tai ne, joiden työympäristöissä kielellinen vuorovaikutus ylipäättään on vähäistä.

Suomen kielellisen moninaisuuden ymmärtämiseksi tarvitaan tutkimukseen perustuvia ratkaisuja. Tarvitaan tietoa toimivista vuorovaikutus- ja tekstikäytännöistä erilaisissa työtehtävissä ja työyhteisöissä kotimaisilla kielillä, englanniksi tai muilla Suomessa puhuttavilla noin puolelatoista sadalla kielellä – tulkin tai kääntäjän tai kieliteknologian avulla tai ilman.

Tutkimustiedon avulla on mahdollista rakentaa toimivia ratkaisuja kotimaisten kielten oppimisen tueksi ja auttaa työyhteisöjä tukemaan eritaustaisten työntekijöiden vuorovaikutuksen sujumista ja heidän osaamiensa kielten käyttöä kommunikaation resursseina eri toiminnoissa ja eri tilanteissa. Tyhjän päällä ei tässä olla. Tällaista tutkimusta on jo pitkään tehty ja tehdään niin maailmalla kuin Suomessa.

Pääkaupunkisedun viiden korkeakoulun Kielibuusti-hankkeessa kehitetään toimivia ratkaisuja aikuisten suomen kielen oppimisen ja työyhteisöön kielellisen sosiaalistumisen edistämiseksi. Tätä kehitystyötä ohjaa hankkeen kolme pää-

ajatusta. Ensinnäkin on olennaista ymmärtää, että uuden kielen oppiminen on jatkuvaa ja että kyse ei ole vain kieltä opiskelevan yksilön ponnistelusta ja panostuksesta, vaan oppimiseen tarvitaan ympäristön tukea ja oppimista edistävää palautetta. Toiseksi kielen opiskelussa, opetuksessa ja kielitaidon arvioinnissa on lähdettävä siitä, että kielenkäyttö on toimintaa: kieltä opitaan käytössä, vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Kolmanneksi hankkeen keskiössä on aikuisen kielenoppijan toimijuus ja vastuu omasta oppimisestaan samalla kun opettajan tehtävänä on paitsi opettaa myös turvata osaltaan oppimisen edellytykset ja tukea oppimista.

Hankkeen tuloksia löytää sen verkkosivuilta (www.kielibuusti.fi), ja niitä on julkaistu viimeisten kolmen vuoden ajan melko taajaan tahtiin muun muassa Kieliverkoston *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* -verkkolehdestä. Tiiviissä muodossa konkreettisia tutkimukseen perustuvia ratkaisumalleja monikielisen työyhteisön ja sen maahanmuuttotaustaisten jäsenten kotimaisten kielten oppimisen tueksi esitetään myös Lehtimajan, Korpelan, Kompan, Kotilaisen ja Kurhilan kirjassa *Monikielisen työyhteisön opas* (2023).

Aivan lopuksi lienee kohtuullista vastata otsikon kysymykseen. Kenelle suomi kuuluu? Tässä esittämien ajatusten jälkeen ei varmaan ole suuri yllätys, kun kerron, että suomen kieli kuuluu kaikille, jotka sitä käyttävät, jotka ovat sen oppineet ja jotka sitä ovat opiskelevat, joko ensi kielenä tai uutena kielenä jossain elämänsä vaiheessa – koto-Suomessa tai maailmalla.

Kieli ei ole esine. Se ei mene rikki tai kulu käytössä. Ihmisten käytössä ja kohtaamisissa kieli kyllä koko ajan muovautuu. Mitä useampia käyttäjiä ja mitä useampia kohtaamisia on, sitä useammanlaisia suomen kieliä, tapoja puhua ja kirjoittaa suomea syntyy. Tähän todellisuuteen täytyy kielitaitoa koskevien käsitystemme samoin kuin suomen kielen

käyttöä säätelevien normien taipua – so-
pivasti jälkijunassa, kuten aina ennenkin.

JYRKI KALLIOKOSKI
etunimi.sukunimi@helsinki.fi
Kirjoittaja on suomen kielen emeritusprofessori.

Lähteet

- AHEARN, LAURA 2001: Language and agency. – *Annual Review of Anthropology* 30 s. 109–137. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.30.1.109>.
- ANDERSON, BENEDICT 2007 [1983]: *Kuvitelut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Suom. Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino
- BAUMAN, RICHARD – BRIGGS, CHARLES 2003: *Voices of modernity. Language ideologies and politics of inequality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CANAGARAJAH, SURESH 2017: *Translingual practices and neoliberal policies. Attitudes and strategies of African skilled migrants in anglophone workplace*. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41243-6>.
- Eurooppalainen viitekehys = *Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. Suom. Irma Huttunen & Hanna Jaakkola. Porvoo: WSOY.
- HALONEN, MIA 2019: Vieras aksentti. – Elina Tergujeff & Maria Kautonen (toim.), *Suullinen kielitaito. Opi, opeta, arvioi* s. 75–84. Helsinki: Otava.
- HALONEN, MIA – HUHTA, ARI – AHOLA, SARI – HIRVELÄ, TUIJA – NEITTAANMÄKI, REETA – OHRANEN, SARI – ULLAKONOJA, RIIKKA 2020: Ensikielen tunnistamisen merkityksestä suullisen kielitaidon arvioinnissa Yleisissä kielitutkinnoissa. – *AFinLan vuosikirja 2020* s. 56–70. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. <https://doi.org/10.30661/afinlavk.89453>.
- HIGGINS, CHRISTINA 2003: “Ownership” of English in the Outer Circle. An alternative to the NS–NNS dichotomy. – *TESOL Quarterly* 37 (4) s. 543–560. <https://doi.org/10.2307/3588215>.
- HIIDENMAA, PIRJO 2003: *Suomen kieli – who cares?* Helsinki: Otava.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 2017a: “Good administrative language” from the perspective of public administrators with L2 backgrounds. – *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric linguistics* 8 (1) s. 61–77. <https://doi.org/10.12697/jeful.2017.8.1.04>.
- 2017b: Virkakielen ihanteet ja kielen omistajuus. S2-näkökulmia julkishallinnon kielenkäyttöön. – Sirkku Latomaa, Emilia Luukka & Niina Lilja (toim.), *Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa* s. 90–113. AFinLan vuosikirja 2017. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
- 2019: Monikielisen hallinnon asian-
tuntijan tie suomen kielen käyttäjäksi. – Lari Kotilainen, Salla Kurhila & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Kielenoppiminen luokan ulkopuolella* s. 228–252. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KALLIOKOSKI, JYRKI – MÄNTYNYNEN, ANNE 2022: Language ideologies and the translation of scholarly texts. – Simo K. Määttä, & Marika K. Hall (toim.), *Mapping ideology in discourse studies*, s. 179–200. Berlin: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9781501513602-010>.
- KOKKONEN, MARJA 2007: Vaatimuksena sujuva suomi. – *Virtittäjä* 111 (2) s. 253–261.
- KOTILAINEN, LARI – LEHTIMAJA INKERI 2023: Kielenvaihto monikielissä kokouksissa – Osallistujien kielitaito ja vuorovaikutuksen sujuva eteneminen. – *Puhe ja kieli* 39 (3) s. 221–239. <https://doi.org/10.23997/pk.76602>.
- KOTILAINEN, LARI – KURHILA, SALLA – KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 2019: *Kielenoppiminen luokan ulkopuolella*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KROSKRITY, PAUL V. 2004: Language

- ideologies. – Alesandro Duranti (toim.), *A companion to linguistic anthropology* s. 496–517. Malden, MA.: Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9780470996522>.
- KURHILA, SALLA 2006: *Second language interaction*. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/pbns.145>.
- LEHTIMAJA – INKERI, KORPELA – EVE-LIINA – KOMPPA, JOHANNA – KOTILAINEN, LARI – KURHILA SALLA 2023: *Monikielisen työyhteisön opas*. Helsinki: Alma Talent.
- LEUNG, CONSTANT – HARRIS, ROXY – RAMPTON, BEN 1997: The idealized native speaker, reified ethnicities and classroom realities. – *TESOL Quarterly* 31 s. 543–560. <https://doi.org/10.2307/3587837>.
- LIER, LEO VAN 2000: From input to affordance. Social-interactive learning from an ecological perspective. – James P. Lantolf (toim.), *Sociocultural theory and second language learning* s. 245–260. Oxford: Oxford University Press.
- 2008: Agency in the classroom. – James Lantolf & Matthew E. Poehner (toim.), *Theory and the teaching of second languages* s. 163–186. Sheffield: Equinox.
- LILJA, NIINA – TAPANINEN, TERHI 2019: Suomen kielen käyttämisen ja oppimisen mahdollisuudet ammatillisen oppilaitoksen rakennusalan vuorovaikutustilanteissa – *Puhe ja Kieli* 39 (1) s. 69–98. <https://doi.org/10.23997/pk.74506>.
- LILJA, NIINA – ELOLA, LAURA – JOKI-POHJA, ANNA-KAISA – TAPANINEN, TERHI (toim.) 2022: *Aikuiset maahanmuuttajat arjen vuorovaikutustilanteissa. Suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja mahdottomuudet*. Tampere: Vastapaino.
- LLURDA, ENRIC 2004: Non-native speaker teachers and English as an international language. – *International Journal of Applied Linguistics* 14 (4) s. 314–323. <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.2004.00068.x>.
- MAC DOUGAL, DAVID 2024: Suomen medially on liian usein valkoiset kasvat. – *Helsingin Sanomat* 10.3.2024.
- MILLER, ELIZABETH. R. 2014: *The language of adult immigrants. Agency in the making*. Bristol: Multilingual Matters.
- MÄNTYNEEN, ANNE 2012: Kieli-ideologiat käytännössä. Sanajärjestyksen normittuminen tietokirjojen suomennostyössä. – *Virittäjä* 116 (3) s. 378–409.
- MÄNTYNEEN, ANNE – HALONEN, MIA – PIETIKÄINEN, SARI – SOLIN, ANNA 2012: Kieli-ideologioiden teoriaa ja käytäntöä. – *Virittäjä* 116 (3) s. 325–348.
- NORDLUND, TARU 2004: Arat taimet ja ankarat puutarhurit. 1800-luvun lopun kielikeskustelun metaforat ja kieli-ideologiat. – Katja Huumo, Lea Laitinen & Outi Paloposki (toim.), *Yhteistä kieltä tekemässä. Näkökulmia suomen kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla* s. 286–322. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2018: Kääntäjien kirjeenvaihto, suomentamisen normit ja kieli-ideologiat 1800-luvun Suomessa. – *Virittäjä* 122 (4) s. 561–585.
- NORTON, BONNIE 2013: *Identity and language learning. Extending the conversation*. 2. painos. Bristol: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781783090563>.
- OKM 2014 = *Hyvän virkakielen toimenpideohjelma*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:2. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-251-7>.
- PAUNONEN, HEIKKI 1996: Suomen kielen ohjailun myytit ja stereotypiat. – *Virittäjä* 100 (4) s. 544–555.
- RAMPTON, BEN 1995: *Crossing. Language and ethnicity among adolescents*. Longman: London.
- RINTALA, PÄIVI 1998: Kielikäsitys ja kielenohjailu. – *Sananjalka* 40 s. 47–64.
- SALÖ, LINUS 2022: Broadcasting the skepticism. The upset of sociolinguistic closure in Swedish public service television. – *International Journal of the Sociology*

- of *Language* 275 s. 43–64. <https://doi.org/10.1515/ijsl-2021-0044>.
- STRÖMMER, MAIJU 2017: *Mahdollisuuksien rajoissa. Neksusanalyysi suomen kielen oppimisesta siivoustyössä*. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7265-3>.
- SUNI, MINNA 2008: *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3209-1>.
- TOIVONEN, MINNALEENA 2011: *Vieraan aksentin arviointi ja mittaaminen suomessa*. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7217-8>.
- ULLAKONOJA, RIIKKA 2024: Venäläisen aksentin tunnistaminen suomen suullisen kielitaidon arvioinnissa. – Minnaleena Toivola, Pekka Lintunen & Leena Maria Heikkola (toim.), *Puheen tutkimuksen uusia suuntia. Aineistona vapaasti tuotettu puhe* s. 49–76. AFinLA-teema 17. Jyväskylä: Suomen soveltavan kieli-tieteen yhdistys AFinLA.
- VOUTILAINEN, EERO 2016: Kielenohjailu on politiikkaa. – Irina Piippo, Johanna Vaattovaara & Eero Voutilainen, *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat* s. 147–173. Helsinki: Art House.
- WENGER, ETIENNE 1998: *Communities of practice. Learning, meaning and identity*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511803932>.
- WIDDOWSON, HENRY 1994: The ownership of English. – *TESOL Quarterly* 31 s. 277–389. <https://doi.org/10.2307/3587438>.

KIRJALLISUUTTA

Kielen ja sen oppimisen materiaalisuudesta

Anna-Kaisa Jokipohja: *Kädet, keho, kieli. Yhteisymmärryksen multimodaalinen jäsentyminen ja kielen oppimisen hetket kokkaus- ja viljelyvuorovaikutuksessa*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 951. Tampereen yliopisto 2024. 129 s. + liitteet + 4 artikkelia. ISBN 978-952-03-3281-5. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3282-2>.

Keskusteluntutkijat ovat viime aikoina olleet enenevässä määrin kiinnostuneita kehon ja materiaalisen ympäristön merkityksestä vuorovaikutukselle. Huomiota on suunnattu muun muassa siihen, miten sosiaalisia toimintoja, kuten pyyn-

töjä, rakennetaan ja ymmärretään esineiden avulla, miten tilaa ja liikettä käytetään osallistumiskehikon ja vuorovaikutustilan rakentamiseen, mikä kieliopillisten kategorioiden ja kehollisen toiminnan suhde on ja millaisia kielenoppimisen mahdollisuuksia luokahuoneiden ulkopuolinen ympäristö tarjoaa. Materiaalisuus on puhututtanut kielentutkimuksen kenttää laajemminkin niin sanottujen uus- ja sosiomaterialististen näkökulmien nousun myötä: muun muassa Karen Baradin ja Bruno Latourin ajatukset ovat haastaneet yksilökeskeistä käsitystä toimijuudesta tuomalla esille sen kietoutunutta ja